

СИСТЕМА «ЗДОРОВ'Я-ХВОРОБА» В КОНТЕКСТІ ЦІЛІСНОСТІ БУТТЯ ЛЮДИНИ

Одинець Оксана Анатоліївна

аспірантка кафедри філософії та педагогіки

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Однією із складових антропологічної кризи є криза здоров'я. Сучасна медицина, що покликана долати хвороби та покращувати життя людини, незважаючи на свої безперечні досягнення, є лише симптоматичною, що призводить до формування тривалих хронічних захворювань, зниження загального стану здоров'я націй та народження ослабленого покоління. При цьому кількість захворювань продовжує зростати в усьому світі.⁹ Причина цих кризових явищ, на наш погляд, полягає насамперед у відмові самої людини від відповідальності за своє здоров'я через втрату бачення цілісності та єдності як у собі, так і єдності з системами оточуючого середовища (природа, суспільство, так й надсистемами планети, всесвіту).

Як спадщина постмодерну сьогодні, у період метамодерну, поширені процеси спрощення організації, деградації структур та утворень світу, втрата смислів і орієнтирів. Таке зростання ентропійних процесів, хаотичних елементів відповідає другому закону термодинаміки. Відповідно до процесів створення складних самоорганізуючих систем [1] зростаюча ентропія передуює переходу на новий рівень розвитку системи. Питаннями побудови складного в теорії самоорганізації займалися Ф.Варела, Е.Ласло, Х.Матурана, Е.Моран, Г.Хакен та ін. Особливий інтерес представляє перехідний процес від простих до складних структур, від хаосу ентропії до принципово нового етапу розвитку системи, елементи якого спостерігаються під час метамодерну [2, с. 15]. Потенціалом моделі такого переходу в антропологічному ракурсі можна

⁹ Статистика ВООЗ про провідні причини смертності та інвалідності в усьому світі за період 2000–2019 -URL: <https://www.who.int/ru/news/item/09-12-2020-who-reveals-leading-causes-of-death-and-disability-worldwide-2000-2019>

розглядати систему «здоров'я-хвороба», як прояв цілісності буття людини у контексті філософії здоров'я [3].

Якщо хаос і зростаюча ентропія неминучі, як необхідні елементи стадії функціонування складної системи для перехідного процесу, сходження до складнішого і нового, то найточніше до такого стану можна віднести стан хвороби людини. Хвороба і є проявом «хаосу», який є протилежністю стану «здоров'я» - порядку. Феномен здоров'я в філософії сьогодні досліджують: О.С. Біланов, Б. Братаніч, О.Є. Висоцька, В.М. Копа Т.М. Поплавська, М.І. Романенко, Л.Г. Царенко та інші., залучаючи антропологічний, гносеологічний, аксіологічний підходи до його осмислення. Зарубіжні автори М. Лафлін, Луїс де Міранда, Джеймс О. Прочаска, Джуліан М. Саад, поглиблюють холістичні підходи до здоров'я та їх особливості застосування у практичній медицині.

Аналіз останніх досліджень щодо поняття здоров'я, показав, що вживання поняття «здоров'я» у науковій мові не є однозначно визначеним. У сучасній науці здоров'я людини розглядається у трьох складових: фізичний, психічний та соціальний. Деякі дослідники окремо виділяють четвертий – духовний чинник здоров'я (Антоновський А., Донєв Д., Сваластог та інші), проте не створено цілісного погляду на здоров'я як стану холістичної системи, що формує цілісність як окремої людини, так і стає необхідною ланкою цілісності Універсума.

Методологією нашого дослідження обрано *причинно-системний підхід*, завдяки якому **духовне здоров'я** виявляється не як окремий четвертий вимір феномену здоров'я, а як сутнісна причина життя (внутрішня вертикаль, що заснована на системі цінностей людини), реалізація якої відбувається в соціальному вимірі(зовнішня горизонталь)- як здійснення призначення людини. Таким чином ми бачимо духовний и соціальний чинники здоров'я як дві частини єдиного фактору здоров'я. Тому ми пропануємо вважати **здоров'я** динамічним, духовно детермінованим станом, що формується відповідно рівновазі смислового завдання людини (завдання духу) і внутрішнього досвіду

індивідуальності на даному етапі його розвитку, що призводить до гармонійного прояву людини в соціальному середовищі і як наслідок до гармонії в психологічному стані людини та збалансованого гомеостазу фізичного тіла.

Відповідно, **хворобою** можна вважати відхилення від смислового завдання духа людини чи відсутністю досвіду в реалізації цього завдання в житті людини, що призводить до дисгармонії душі (психіки) та внутрішнього конфлікту, який сприяє дисбалансу гомеостазу та його органічним проявам. Хвороба є кризовим фактором, підсвідомим інструментом самопізнання людини через своє тіло, це «хаос» в гомеостазі тіла, що потребує виходу свідомості в нову якість. Цей вихід людина знаходить в оновлених цінностях, новому досвіді, нових усвідомленнях[4], що повертають хворого до свого завдання духу, що призводить до вичерпання внутрішнього конфлікту в душі, та, як слідство до стану тілесного здоров'я, але вже на новому рівні свідомості.

З іншого боку стан здоров'я і нездоров'я (хвороби) притаманний не тільки людині, так й тваринному, рослинному, певною мірою і мінеральному царству. Так само можна сказати про «здорову/не здорову» поведінку, спілкування, колектив, суспільство, планету і т.д. Що означає, що аспект здоров'я притаманний будь-якій цілісній системі. Тісний взаємозв'язок суспільства та людини визначає взаємообумовленість соціальних і індивідуальних процесів і явищ, де індивідуальні патологічні спотворення посилюють соціум, а ознаки патології соціуму формують чи посилюють індивідуальні. Відповідно здорова людина (фізично, душевно, соціально-духовно) сприяє оздоровленню навколишнього соціального середовища, яке формує більш здорове суспільство, людство, планету тощо.

Для гармонізації системи «здоров'я-хвороба» необхідний цілісний підхід. Тілесним чинником здоров'я займається медицина, душевним – психологія (а саме психосоматика), духовним та соціальним – філософія, виховання та освіта. Перехідним фактором, що поєднує прагнення людини до саморозвитку пізнання життєвих смислів та реакції тіла у вигляді «здоров'я-нездоров'я» ми

бачимо саме психосоматику, яка виступає компонентом поєднання внутрішніх ментальних, емоційних процесів, пошуків сенсу та тілесних проявів.

Протягом 2019-2023 рр. було проведено понад 100 психосоматичних консультацій пацієнтів з хронічними захворюваннями на базі Школи холістичного здоров'я (далі ШХЗ) м. Дніпро. Аналіз результатів показав, що відновлення емоційних травм і ментальних установок минулого призводить до тривалого відновлення тіла лише у 35% пацієнтів. У більшості випадків ізольований психосоматичний підхід був або не ефективний, або ефективний на короткий термін. Найбільший ефект відновлення тіла з віддаленими позитивними результатами спостерігався при комплексному підході з визначенням нових життєвих смислів пацієнтів, внутрішньою трансформацією застарілих ментальних установок та емоційних реакцій, при умові обов'язкової відповідальності пацієнта за своє здоров'я; у разі потреби не виключалася підтримка тіла медичними препаратами. Для достовірності дослідження було проведено експеримент, до якого увійшли 40 учасників, робота з якими проводилася 2-місячним курсом у напрямку пошуку нових смислів та ціннісних орієнтирів, які були приховані під симптомами захворювань, та трансформацією старих цінностей та установок на основі позитивної психології. Тривалий позитивний результат отримано у 73% пацієнтів.

Таким чином, експериментально було доведено, що хворобу можна розглядати як джерело прихованих потреб у нових життєвих орієнтирах, а психологічні установки, що заважають руху до нових орієнтирів, виступають точкою біфуркації, що дає можливість екзистенційного вибору. Трансформація застарілих психологічних установок, що були причинами тілесних захворювань, дає змогу набуті нового потенціалу для досягнення оновлених життєвих цінностей та є необхідним елементом у переході на якісно новий рівень життя.

Таким чином, причинно-системний підхід до здоров'я дає змогу зруйнувати стародавній стереотип страху перед хворобою як хаосом, побачити її важливість та потенційну конструктивність, оцінити необхідність хвороби як частини цілісності. Якщо розглядаючи хворобу як підказку тіла до вирішення

внутрішніх завдань, ми визначаємо її значущість як інструменту зростання свідомості та відновлення цілісності людини, що може служити моделлю перехідного процесу від хаосу до якісно нового порядку складної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клапченко, В., Кузнецова І., Краснянський Г., (2023). Фрагментована фізична статистика та процеси самоупорядкування в складних системах. *Управління розвитком складних систем*, (53), 80–90. <https://doi.org/10.32347/2412-9933.2023.53.80-90>
2. Shabanova Yu.O. Metamodernism Man in the Wordview Dimension of New Cultural Paradigm / Anthropological Measurements of Philosophical Research. No 18. 2020 P. 121-131
3. Висоцька О. Є., Романенко М. І.. Холістично- екзистенційний вимір людського буття у співвідношенні категорій «здоров'я»-«хвороба». *Наукове пізнання: методологія та технологія* 1(47). 2021. С. 84-91.
4. Копа В.М. Соціальна цінність модусу здоров'я: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. – Одеса, 2006. 233 с.